

बी . कॉम भाग [३]
व्यवसाय नियमन कायदे

प्रकरण [१] भारतीय करार कायदा १८७२ सर्वसाधारण तत्वे

१. व्यापारी कायदे व्याख्या [व्यापारी कायदे म्हणजे असे कायदे कि ज्यांचा व्यापारी व्यवहारातील सर्व घटनांशी संबंध असतो व अशा व्यवहारातून निर्माण होणा]या हक्कांच्या व कर्तव्यांच्या संदर्भात ज्या कायद्यांच्या द्वारे नियमन केले जाते अशा कायद्यांना व्यापारी कायदे म्हणतात . उदा . करार कायदा ग्राहक संरक्षण कायदा मालविं [कायदा इ]

२. व्यापारी कायद्याचे स्रोत [१. इंग्लीश कायदे २. न्यायालयाचे निर्णय ३. व्यापारी प्रघात व रिवाज ४. कायदे मंडळात संमत कायदे]

३. करार व्याख्या [ज्या ठरावामुळे व्यक्तीवर जवाबदा-या निर्माण केल्या जातात आणि त्या निश्चित केल्या जातात असा ठराव म्हणजे करार होय -सालमंड']

‘ज्या ठरावाची व वचनांची कायदेशीररित्या अंमलबजावणी करता येवू शकते असा ठराव किंवा वचन - सर पोलॉक’

४. कायदेशीर करारासाठी आवश्यक अटी [दोन व्यक्ती कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याची इच्छा करारपत्र व्यक्ती मुक्त संमती कायदेशी प्रतिफल कायदेशी उद्दीष्टठराव व्यर्थ नसावा निश्चित अर्थाच ठराव पूर्तेची शक्यता असणारा ठराव कायदेशीर बाबींची पूर्तता .

५. कराराचे प्रकार [१. निर्मितीनुसार प्रकार व्यक्त करार गृहित करार २. पूर्तीनुसार प्रकार पूर्तता झालेले पूर्तता व्हावयाचे एकांगी करार द्विअंगी करार अंशत पूर्तता झालेले व अंशत पूर्तता व्हावयाचे करार ३. कराराच्या वैधतेनुसार प्रकार वर्जनीय करार व्यर्थ करार बेकायदेशीर करार अंमलबजावणी न करता येणारे करार .

६. प्रस्ताव व स्वीकृती [ ]

प्रस्ताव - ‘जेंहा एखादी व्यक्ती दुस-या व्यक्तीची एखादे कृत्य करण्यासंबंधी किंवा न करण्या संबंधी संमती मिळवण्याच्या हेतूने दुस [या व्यक्तीजवळ एखादे कृत्य करण्यासंबंधी किंवा न करण्या संबंधी इच्छा प्रकट करते तेंहा त्या व्यक्तीने प्रस्ताव केला आहे असे म्हणतात .] प्रस्ताव करणा-यास प्रस्तावक असे म्हणतात . कायदेशीर प्रस्तावाच्या अटी [१. कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याच्या हेतूने केलेला असावा २. प्रस्ताव दुस [या व्यक्तीस कळवला पाहिजे ३. विशिष्ट किंवा निश्चित कृत्यासाठी असावा ४. एक किंवा अनेक व्यक्तींना उद्देशून करता येतो . ५. प्रस्तावासोबत अटी कळवल्या पाहिजेत ६. संमती मिळवण्याच्या हेतूने प्रस्ताव असावा ७. प्रस्ताव व प्रस्ताव निमंत्रण यात फरक ८. प्रस्तावात स्वीकारण्यासाठी मुदत देता येते .

स्वीकृती- ‘स्वीकृती म्हणजे ज्या व्यक्तीला प्रस्ताव करण्यात आलेला आहे ती व्यक्ती जेंहा प्रस्तावाला आपली संमती देते तेंहा त्या व्यक्तीने तो प्रस्ताव स्वीकारला आहे असे म्हटले जाते’ स्वीकृतीचे नियम-१. प्रस्तावास पूर्ण व विनाअट स्वीकृती द्यावी लागते . २. स्वीकृती प्रस्तावकास कळवली पाहिजे ३. स्वीकृती योग्य मुदतीत कळवावी ४. स्वीकृती उघड किंवा ध्वनित देता येते ५. प्रस्ताव ज्याला केला आहे त्यानेच स्वीकृती दिली पाहिजे ६. प्रस्ताव स्वीकारताना अटीसह स्वीकारला पाहिजे ७. प्रतिनिधिद्वारे स्वीकृती देता येते .

७. करारक्षम व्यक्ती [१. मुझ बुधीची असावी २. सज्जान असावी ३. करार करण्यासाठी अपात्र नसावी]दा . परदेशी नागरिक परदेशी राजदूत तुरंगातील कैदी दिवाळ्यावर व्यक्ती [ ]

८. प्रतिफल - ‘ज्यावेळेस प्रस्तावकाच्या इच्छेनुसार त्याने किंवा दुस-याने एखादे कृत्य केलेले असेल किंवा नसेल करित असेल किंवा नसेल किंवा करण्याचे वचन दिलेले असेल किंवा नसेल अशा केलेल्या अथवा न केलेल्या वचनास दुस [या पक्षाच्या वचनासाठी दिलेले प्रतिफल असे म्हणतात . थोडक्यात कराराशी संबंधित व्यक्तींनी एकमेकांना दिलेल्या वचनाबद्दल मिळालेला मोबदला होय . कायदेशीर प्रतिफल आवश्यक अटी

१. प्रस्तावकाच्या इच्छेनुसार कृत्य २. प्रस्तावकाने अगर त्याच्या वरीने दुसऱ्याने करावे ३. भूतकालीन वर्तमानकालीन व भविष्यकालीन ४. योग्य व समतोल असावे ५. प्रत्येक वचनासाठी स्वतंत्र असावे ६. वास्तविक कृत्य असावे ७. प्रतिफल कायदेशीर असावे ८. स्वगुणीची संमती असावी

९. मुक्त संमती □ संमती जेंव्हा पुढील कारणाशिवाय दिलेली असते तेंव्हा ती मुक्त समजली जाते □ १. धाक किंवा बलप्रयोग २. नैतिक वजन किंवा अनुचित प्रभाव ३. कपट किंवा फसवणूक ४. असत्य प्रतिपादन ५. चूक

१०. कायदेशीर उद्दीष्ट्ये □ ठरावाची कायदेशीररित्या अंमलबजावणी करता येण्यासाठी ठरावाच उद्दीष्ट्य कायदेशीर असावे लागते. म्हणजे ते १. कायद्याने प्रतिवंधित केलेल्या कृत्यावावत नसावे २. कायद्यातील नियमांचे उलंघन करणारे नसावे ३. संवंधित व्यक्तींची फसवणूक करणारे नसावे ४. जिविताला किंवा मालमत्तेस हानि करणारे नसावे ५. अनैतिक किंवा सामाजिक धोरणाविरुद्ध नसावे

११. व्यर्थ ठराव □ ज्या ठरावांची कायदेशीर अंमल बजावणी करता येत नाही असे ठराव १. करारास अपात्र व्यक्तींनी केलेले ठराव २. महत्वाच्या विषयावावत चूक झालेले ठराव ३. वेकायदेशीर प्रतिफल असणारे ठराव ४. कांही प्रमाणात वेकायदेशीर प्रतिफल व उद्दीष्ट्य असणारे ठराव ५. प्रतिफल विरहित ठराव ६. विवाह प्रतिवंधक ठराव ७. व्यापार प्रतिवंधक ठराव ८. न्यायालयाच्या कार्यात हस्तक्षेप करणारे ठराव ९. अनिश्चित अर्थाचे ठराव १०. पैजेचे ठराव ११. अशक्य गोष्टी करण्यावावतचे ठराव.

१२. करार समाप्ती □ कराराशी संवंधित व्यक्तींच्या कराराने निर्माण होणा □ या जवावदा □ या व हक्क व संवंध जेंव्हा संपुष्टात येतात तेंव्हा करार समाप्त होतो. पद्धती □ १. परस्पर संमतीने □ नुतनीकरणकरारात बदलवचनात सूटकरार रद्द करणे □ २. कराराची पूर्तता केल्याने ३. कराराचा भंग केल्याने ४. करारपूर्तता अशक्य झाल्याने समाप्ती □ करार विषय नष्ट होणे. करार व्यक्तीचा मृत्यु कायद्यात बदल करारपूर्तिसाठी आवश्यक परिस्थिती निर्माण न होणे. युद्ध घोषित होणे □ ५. कायद्यातील तरतूदीमुळे होणारी समाप्ती □ द्विवाळखोरी विलीनीकरन करार व्यक्तींचा मृत्यू □ ६. योग्य कालावधी संपल्याने ७. वचनातून परस्परांना माफी दिल्याने ८. करारात अनधिकृत बदल केल्याने.

१३. करारभंगाबद्दल उपाययोजना □ करार रद्द करणे नुकसान भरपाई बद्दल दावा लावणे दावा लावून करार पूर्त तेची मागणी जेव्हाढे मिळवले तेव्हाढे मागणी मनाई हुक्म मिळवणे